

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу

Бірюкова Єгора Ігоровича

«Особливості функціонування підприємств електроенергетики в умовах

обмеженості ресурсів», що подана на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук за спеціальністю

08.00.04 – економіка та управління підприємствами

(за видами економічної діяльності)

Розвиток економічних систем різного рівня супроводжується глобальними викликами, що несуть в собі як позитивні так і негативні прояви. При цьому, глобальні загрози суспільного розвитку, які можуть супроводжуватися глобальною рецесією, відчутним дефіцитом та коливанням цін на енергоресурси, посилюють актуальність розроблення заходів щодо стабілізації економічного розвитку, у тому числі підвищення ефективності діяльності підприємств електроенергетики, оскільки електроенергетична сфера виступає системоутворюючою для національної економіки в цілому.

Для підвищення ефективності діяльності підприємств електроенергетики в умовах обмеженості ресурсів необхідно: з'ясування генези наукової думки щодо ролі підприємств електроенергетики у підвищенні ефективності функціонування сфери матеріального виробництва; деталізація особливостей розвитку вітчизняних підприємств електроенергетики в умовах обмеженості ресурсних можливостей; дослідження методичних засад оцінки ефективності функціонування підприємств електроенергетики в модернізаційних умовах; оцінювання динаміки розвитку підприємств електроенергетики в трансформаційних умовах; обґрунтування удосконалення структури виробництва електроенергії та управління вітчизняними генеруючими підприємствами з урахуванням поглиблення ринкових відносин у цій сфері економічної діяльності; дослідження ресурсного потенціалу підприємств електроенергетики та особливостей його ефективного використання на засадах сталого розвитку; з'ясування Європейського досвіду функціонування

підприємств електроенергетики в умовах відкритості ринкового простору; удосконалено методичний підхід оцінювання ефективності діяльності підприємств електроенергетики; розробка сучасного інструментарію управління підприємствами електроенергетики в умовах структурної модернізації та диверсифікації ресурсних джерел виробництва електроенергії.

Дисертаційна робота присвячена актуальному науково-прикладному завданню щодо розроблення теоретико-методичних та прикладних засад модернізації та підвищення ефективності підприємств електроенергетики із урахуванням їх специфічних особливостей в умовах обмеженості ресурсів.

Важливим аргументом актуальності даної роботи є також її своєчасність та значимість для практики господарюючих суб'єктів Об'єднаної енергетичної системи України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Вивчення дисертації Є. І. Бірюкова, автореферату, публікацій у фахових та інших наукових виданнях, у тому числі тих, які включені до міжнародних наукометричних баз, дозволяє зробити висновок про те, що одержані наукові результати є достовірними та обґрунтованими.

Наукові положення, висновки і пропозиції, які містяться в дисертації, також є достатньо обґрунтованими та достовірними, що забезпечується застосованою методологією дослідження, проведеним критичним аналізом вітчизняних і зарубіжних джерел з досліджуваних питань щодо особливостей функціонування підприємств електроенергетики, законодавчих та нормативних актів, інформаційних та аналітичних матеріалів міністерств, інформаційних матеріалів міжнародних асоціацій та рейтингових агентств, звітних даних підприємств.

Зміст дисертаційної роботи відзначається послідовністю досягнення поставленої мети та повною реалізацією завдань дослідження, що свідчить про завершеність і обґрунтованість отриманих результатів.

У дисертації достатньо повно обґрунтовано підхід до визначення теоретико-методичної основи дисертаційної роботи у складі методології системного, ресурсного та функціонального підходів наукового пізнання для отримання більш цілісного комплексного уявлення про функціонування підприємств електроенергетики в умовах обмеженості ресурсів, а також загальнонаукових і спеціальних методів досліджень, зокрема таких, як: історико-логічний, діалектичний, аналізу, синтезу, узагальнень, монографічний, статистичний, порівняння, аналітичного моделювання, графічний, формалізації, узагальнень, абстрагування, групування, факторного аналізу, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах економічної теорії та теорії економіки та управління підприємствами. Це дозволило автору визначити якісні й кількісні характеристики проблем, що досліджується.

Дисертаційна робота виконувалася Є. І. Бірюковим в межах науково-дослідних робіт, що здійснювалися у ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая: «Підвищення ефективності структури економічних систем на різних рівнях функціонування» (ДР № 0118U001589); «Модернізаційні детермінанти трансформації суспільно-територіальних систем України в умовах посилення процесів євроінтеграції» (ДР № 0118U001588).

У межах цих тем автором обґрунтовано тріаду напрямів нівелювання перешкод розвитку підприємств електроенергетики та підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу таких підприємств із урахуванням особливостей їх функціонування в Об'єднаній енергетичній системі України, а також на базі дослідження Європейського досвіду взаємодії підприємств електроенергетики із іншими суб'єктами ринку електроенергетики обґрунтовано інституціональні засади підвищення ефективності діяльності підприємств електроенергетики.

Основні наукові положення і результати досліджень, що винесені на захист, доповідалися та пройшли апробацію на міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях.

Сукупність даних обставин визначає достовірність і вірогідність одержаних результатів.

Наукова новизна одержаних результатів

Ознайомлення зі змістом дисертації, наукових публікацій та автореферату дає підставу визначити основні наукові положення й висновки, що характеризуються науковою новизною і відображають особистий внесок автора в таку галузь науки як економіка та управління підприємствами.

Найбільш вагомим науковим результатом здобувача є: сформульовані концептуальні положення щодо теорії економіки та управління підприємствами, реалізовані на засадах обґрунтування принципів цілісності, стійкості, надійності та адаптивності, виокремлені та побудовані класифікаційні ознаки особливостей підприємств електроенергетики в умовах зміни моделі електроенергетичного ринку в Україні та обмеженості ресурсів (с. 76-82);

удосконалено:

- теоретико-концептуальні підходи щодо функціонування підприємств електроенергетики, які базуються на виокремлені та систематизації трілеми перешкод розвитку підприємств електроенергетики та розробці напрямів нівелювання цих перешкод, що являє собою тріаду взаємопов'язаних заходів, спроможної створити синергійний ефект щодо підвищення ефективності діяльності підприємств електроенергетики (с. 63-65; 199-203);

- методичні підходи щодо адаптації підприємств електроенергетики до сучасних інтеграційних реалій в умовах інституціональних змін та обмеженості ресурсів, що базуються на імплементації європейського досвіду у напрямі процедур та принципів проведення аукціонів продажу електроенергії щодо

дотримання розширеного базису принципів проведення аукціонів продажу електроенергії із урахуванням можливих коливань ціни «на добу вперед» (с. 174-179);

- методичні підходи щодо диверсифікації ресурсів підприємств електроенергетики у постачанні первинних енергоресурсів та диверсифікації власних ресурсів у напрямі використання відновлювальних джерел для генерації електроенергії, що сприятиме підвищенню безпеки функціонування підприємств електроенергетики (с. 204-208);

набуло подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат теорії економіки та управління підприємствами за рахунок поглиблення наукового тлумачення сутності та економічного змісту таких понять: «функціонування підприємств електроенергетики»; «ефективність функціонування підприємства» (с.42; 43);

- методичні засади щодо класифікації ознак особливостей функціонування підприємств електроенергетики, що побудовано за використанням системного підходу, включають особливості за виробництвом й споживанням електроенергії, соціально-суспільними та організаційними функціоналами діяльності та особливостями управління (с. 83-86);

- інструментарій щодо активізації залучення інвестиційних ресурсів у підприємства електроенергетики, що, на відміну від існуючих, містить механізми державно-приватного партнерства та базується на імплементації європейського досвіду щодо законодавства у сфері інвестування електроенергетики (с. 56-62);

- теоретико-методичні положення функціонування підприємств електроенергетики, що мають функціонально-інформаційну основу та базуються на виокремленні їх особливостей в умовах обмеженості ресурсів (с. 209-214);

- методичний підхід до оцінювання та прогнозування ефективності розвитку підприємств електроенергетики, що базується на розрахунку значення доданої вартості підприємств шляхом визначення показника *EVA*, імітаційному моделюванні із урахуванням цільових компонент взаємообумовлених процесів

впливу на ринку електроенергетики, різних сценаріях прогнозування розвитку підприємств електроенергетики (с. 189-192; 216-225).

Важливість результатів досліджень для науки та практики

Результати дисертаційної роботи Є. І. Бірюкова у теоретичній, експериментальній та апробаційній частинах дають підстави зробити висновки щодо їхніх можливостей використання:

- *для науковців* в контексті: удосконалення понятійно-категоріального апарату теорії економіки та управління підприємствами за рахунок поглиблення сутності таких понять, як: «функціонування підприємств електроенергетики»; «ефективність функціонування підприємства». А також, наукові положення теорії управління підприємствами, що базуються на: концептуальних положеннях функціонування підприємств електроенергетики в умовах зміни моделі електроенергетичного ринку в Україні у напрямі підвищення конкуренції в Об'єднаній енергетичній системі України через задіявання механізму двосторонніх договорів і балансуючого ринку електроенергії; використанні методології системного, ресурсного та функціонального підходів; дотриманні принципів цілісності, стійкості, надійності та адаптивності; урахуванні специфіки класифікаційних ознак особливостей підприємств електроенергетики; активізації залучення інвестиційних ресурсів у розвиток підприємств електроенергетики; підвищенні рівня корпоративного управління.

- *для суб'єктів підприємницького сектору*: удосконалення організаційно-економічних засад адаптації підприємств електроенергетики до сучасних інтеграційних реалій в умовах обмеженості ресурсів, що сприятимуть підвищенню конкуренції між підприємствами електроенергетики. Обґрунтовано доцільність імплементації регламенту Європейського парламенту та Ради Європи «Про цілісність та прозорість оптового ринку енергії» та запровадження системи проведення спільних аукціонів з розподілу

міждержавних перетоків електроенергії між Україною та іншими сусідніми країнами зони ENTSO-E. Запропоновано розширення принципів щодо проведення аукціонів продажу електроенергії шляхом додання принципів: вільного ціноутворення; рівновіддаленості організатора торгів від всіх його учасників; доступності за розміром лотів для можливості залучення більшої кількості учасників; постійного моніторингу результатів проведення аукціонів та дотримання його правил. Напрями залучення інвестиційних ресурсів одночасно здійснюються по відношенню до: по-перше, підприємств електроенергетики із залученням механізму державно-приватного партнерства; по-друге, стимулювання інвестування наукових розробок й впровадження інновацій; по-третє, розвитку енергетики, який базується на імплементації європейського досвіду щодо законодавства у сфері інвестування електроенергетики відповідно до вимог міжнародного законодавства та практики. Заходи щодо підвищення безпеки функціонування підприємств електроенергетики в умовах обмеженості ресурсів, що включають напрями: диверсифікації ресурсів підприємств електроенергетики у постачанні первинних енергоресурсів; диверсифікації власних ресурсів для генерації електроенергії із максимальним використанням відновлювальних джерел енергії із одночасним розробленням заходів щодо нівелювання недоліків використання відновлювальних джерел енергії для отримання максимальної екологічної спрямованості економічного розвитку.

- для навчального процесу при викладанні дисциплін «Стратегічне управління підприємством», «Економіка підприємства», «Організація виробництва», «Національна економіка», «Економічний аналіз» при підготовці навчальних програм, курсів, розділів підручників, навчальних посібників, методичних розробок.

Одержані результати впроваджено у роботі та практичній діяльності:

- ТОВ «ДТЕК» щодо впровадження тріади напрямів нівелювання перешкод розвитку підприємств електроенергетики, що утворюють єдність, яка спроможна дати синергійний ефект для розвитку підприємств

електроенергетики та підвищення ефективності їхньої діяльності (довідка № 17-01/2020 від 17.01.2020 р.);

- ТОВ «Науково-виробничий центр «Промінь»»: за результатами проведеного PEST-аналізу використані пропозиції щодо організації збору та опрацювання безперервної та об'єктивної інформації, аналітичної та прогнозної діяльності для прийняття ефективних управлінських рішень (довідка № 55 від 10.10.2019 р.);

- ТОВ «Д. Солюшнс»: модернізаційні заходи з урахуванням значного ступеня вразливості щодо впливу зовнішніх факторів, які орієнтовані на: оновлення основних засобів; впровадження інноваційних технологій; удосконалення та переоснащення електромереж та підвищення ефективності їх експлуатації, управління та контролю; удосконалення системи керування режимом роботи електромереж та їх оснащенням відповідно до передавальних потужностей; підвищення точності обліку електроенергії та вчасний збір коштів за спожиту електроенергію (довідка № 20-01-23/2 від 23.01.2020 р.);

- АТ «Вінницяобленерго»: у напрямі впровадження інвестиційних проєктів, зокрема за рахунок державно-приватного партнерства, спрямованих на модернізацію основних засобів із урахуванням останніх інноваційних технологічних розробок, що сприятиме підвищенню коефіцієнта корисної дії та надійності енергопостачання, зниженню нетехнологічних втрат електроенергії, а також навантажувальних втрат електроенергії в лініях електропередачі (довідка № 19/19-а від 19.10.2019);

- Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку Національної академії наук України: у частині обґрунтування класифікаційних ознак особливостей функціонування підприємств електроенергетики, що сприятиме виконанню системоутворюючої, ресурсної, стимулюючої, регламентуючої та компенсаційної функцій підприємств електроенергетики (довідка впровадження № 05/10.2 від 23.01.2020 р.).

Результати дослідження теоретичного та прикладного характеру використано у навчальному процесі ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний

університет імені академіка Юрія Бугая» (акт впровадження № 01/14749-а від 11.11.2019 р.).

Повнота отриманих результатів дослідження

Основні положення і висновки опубліковано у 25 наукових працях загальним обсягом 30,09 друк. арк. (особисто автору належить 6,86 друк. арк.), у т.ч.: 2 колективні монографії (з них 1 – опублікована за кордоном); 9 – публікацій у наукових фахових виданнях (з них 5 – у виданнях, внесених у міжнародні наукометричні бази даних); 3 – публікації у виданнях інших держав; 1 – публікація у іншому виданні України, внесена у міжнародні наукометричні бази даних; 10 – у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій.

Основні результати та положення, які винесені на захист, опубліковані у журналах та збірниках, пройшли достатню апробацію і відповідають вимогам МОН України.

Оцінка змісту дисертації, її мови та завершеності в цілому

Дисертаційна робота написана діловою українською мовою з науковим стилем її викладу та використанням спеціальної термінології. Дисертаційна робота викладена на 266 сторінках комп'ютерного тексту, складається із анотації, вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Текст ілюстрований 48 рисунками і містить 20 таблиць.

Дискусійні положення та критичні зауваження

Зазначаючи змістовність поданої до захисту дисертації, обґрунтованість її основних положень, висновків і рекомендацій, не можна, водночас, залишити без уваги і певні недоліки та дискусійні положення:

1. У першому розділі було визначено трілему перешкод розвитку підприємств електроенергетики (с. 63-65), а у третьому розділі – тріаду напрямів їх нівелювання (с. 200-203); не заперечуючи логіку вдало підбраного підходу, необхідно зазначити, що потрібно було б розписати інструментарій нівелювання та дії заходів щодо усунення перешкод розвитку.

2. У роботі автор багато разів каже про екологічну спрямованість інвестицій, пропонує прийняти заходи щодо інноваційного використання відновлювальних джерел енергії, але, при цьому, на думку опонента, у методичному підході щодо оцінювання ефективності діяльності підприємств електроенергетики потрібно було б приділити увагу саме прогнозуванню змін щодо екологічної складової функціонування підприємств електроенергетики, або підраховувати екологічний ефект від впровадження інвестиційних коштів. Запровадження напрямів стимулювання підвищення ефективності природокористування надало б більш чіткого уявлення відносно досягнення цілей сталого розвитку та підвищення ефективності діяльності підприємств електроенергетики.

3. Підпункт 1.3, визначений як «Методологія оцінки ефективності функціонування підприємств електроенергетики в модернізаційних умовах», при цьому, основна увага параграфу приділена методології дослідження процесів функціонування підприємств електроенергетики, що безумовно збагачує дисертаційну роботу та обумовлює методологічний базис дослідження. Але, при цьому, на наш погляд, підходам оцінки ефективності діяльності підприємств приділено недостатньо уваги (с. 86-88). Більш розширений аналіз існуючих методичних підходів оцінки ефективності діяльності підприємств надав би можливість більш чіткого розуміння існуючих підходів у цьому напрямі та наукового доробку автору.

4. Автором у третьому розділі здійснено імітаційне моделювання та сценарне прогнозування розвитку електроенергетичних підприємств в контексті змін у роботі підприємств (с. 216-225). При цьому, при сценарному прогнозуванні, а саме будівництві песимістичного, оптимістичного та базового

прогнозів розвитку підприємств електроенергетики до 2035 р. потрібно було б більш чітко розписати критеріальні дані побудови сценаріїв розвитку.

5. Продовжуючи аспект розроблених автором методичних засад прогнозування розвитку електроенергетичних підприємств, також, хотілось би відмітити, що бажано було б наочно представити методичні засади сценарного прогнозування у вигляді схеми-алгоритму його проведення, що давало б більш структуроване та наочне уявлення його здійснення.

6. Для узагальнення отриманих автором пропозицій, на погляд опонента, необхідно було б запропонувати консолідовану модель управління підприємствами електроенергетики в умовах структурної модернізації та диверсифікації ресурсних джерел виробництва електроенергії.

Визначені критичні зауваження та дискусійні положення не можуть суттєво вплинути на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Бірюкова Єгора Ігоровича на тему: «Особливості функціонування підприємств електроенергетики в умовах обмеженості ресурсів» є самостійним завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, відзначається науковою новизною і практичною значимістю, викладена з логічною послідовністю, діловою мовою з кваліфікованою інтерпретацією основних положень, які впливають з власних досліджень дисертанта та глибокого узагальнення наукових публікацій. Зазначене дає підставу стверджувати, що дисертація за своїм змістом, науково-прикладною сутністю та оформленням відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата

економічних наук, а її автор Бірюков Єгор Ігорович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент,

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри економіки і підприємництва

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

*Ученый секретарь
КПИ им. Игоря Сікорського*

Валерія Холевко

